

7. Сулейменов М.К. Хозяйственно-посреднические договоры услуг // Сов. государство и право. – 1973. – №3. – С.50. Див., зокрема, Андреева Л. Торговое посредничество: понятие и правовые формы осуществления // Российская юстиция. – 1994. – №7. – С.15.
8. Voillemot D. Agents commerciaux: directive communautaire. Moniteur du commerce international. – №805/29. – 1988. – P.26-30.

Vasylyeva V.A.

ECONOMIC PRECONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF MEDIATION

Author analyses public relations, which contribute to use of intermediary agreements. She views intermediary activity services assignment for establishing economic connections between subjects of economic relations.

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Найбільш дієвим механізмом захисту корпоративних прав є, звичайно, судовий захист. Звернення учасників господарських товариств у суд за захистом своїх порушених прав і інтересів можливе в різних випадках, у тому числі, коли суб'єктом корпоративних прав використовувались інші, передбачені законодавством засоби, але вони залишилися безрезультатними.

Зокрема, законодавством закріплено ряд положень щодо діяльності господарських товариств, які є своєрідними гарантіями прав їх учасників, а також можливості учасників у випадках, коли є порушення їх прав чи, на їх думку, такі порушення реально можуть виникнути, припинити чи попередити їх шляхом звернення до внутрішніх органів управління господарським товариством.

Тобто одним із механізмів захисту корпоративних прав є, як називає їх О.Р.Кібенко, внутрішні (корпоративні) механізми [1, с.248]. При цьому в їх системі, на нашу думку, можна виділити дві групи заходів:

- 1) безпосередні, які реалізуються самими учасниками в процесі їх участі в діяльності господарських товариств;
- 2) опосередковані, які потребують залучення учасниками до забезпечення і захисту своїх прав спеціальних органів управління господарським товариством.

Зупинимося детальніше на характеристиці вищевказаних положень. При цьому слід відразу вказати на відмінність в організації діяльності різних видів господарських товариств, що визначає і відмінність корпоративних механізмів захисту прав учасників.

Так, згідно зі ст.68 Закону України “Про господарські товариства” “ведення справ повного товариства здійснюється за загальною згодою всіх учасників. Ведення справ товариства може здійснюватися або всіма учасниками, або одним чи кількома з них, які виступають від імені товариства. В останньому випадку обсяг повноважень учасників визначається дорученням, яке повинно бути підписано рештою учасників товариства” [2]. Отже, в цьому товаристві не передбачене створення системи внутрішніх органів управління. В законодавстві також детально не визначений порядок прийняття рішень учасниками повного товариства, крім загального принципу голосування: “один учасник – один голос”. При цьому О.Р.Кібенко вважає: “В установчому договорі повного товариства може бути встановлено інше правило, згідно з яким учасники мають

кількість голосів, пропорційно розміру їх часток в сукупному капіталі товариства” [1, с.129]. Щоправда, така точка зору не відповідає суті повного товариства, яке передбачає спільність діяльності і їх солідарну відповідальність. Встановлення цього положення може призвести до порушення, ущемлення прав окремих учасників, які незалежно від розміру внесеного вкладу будуть відповідати за борги товариства на умовах солідарної відповідальності всім своїм майном. Тому в діяльності повного товариства повинен однозначно реалізовуватись і забезпечуватись принцип рівності учасників у вирішенні всіх питань діяльності товариства.

Управління справами командитного товариства згідно зі ст.81 Закону України “Про господарські товариства” здійснюється тільки учасниками з повною відповідальністю і відповідно порядок управління ними такий, як і повного товариства. Разом з тим, у цьому товаристві є особливі учасники-вкладники, які мають специфічний статус, зокрема позбавлені права брати участь в управлінні. Але вкладаючи в товариство свої кошти чи майно, такі учасники (звичайно, маючи більші гарантії його повернення, виплати дивідендів тощо) могли б наділитися і правами бути поінформованими про рішення, які приймаються товариством, і навіть правом брати участь у вирішенні питань діяльності товариства на правах спостерігачів чи з дорадчим голосом. Це сприятиме захисту їх інтересів та недопущенню порушень їх прав.

Стосовно учасників і акціонерів акціонерних товариств (АТ), товариств з обмеженою відповідальністю (ТзОВ) і товариств з додатковою відповідальністю (ТзДВ) законодавство передбачає ряд дійових внутрішніх засобів забезпечення їх прав. Як вірно зазначає О.В.Щербина стосовно АТ, що “сама безпосередня участь акціонерів в управлінні товариством та контроль за діяльністю органів управління є однією з умов ефективності корпоративного управління та гарантією захисту інтересів акціонерів” [3, с.68].

Саме закріплення Законом положень про те, що вищим органом є загальні збори (в АТ) чи збори учасників (в ТзОВ і ТзДВ), встановлення виключної компетенції зборів відіграють важливу роль у забезпеченні прав учасників товариств. У випадку їх порушення з боку виконавчих органів або посадових осіб товариства Законом встановлена можливість скликання позачергових зборів за ініціативою окремих учасників. В АТ, згідно зі ст.45 Закону України “Про господарські товариства”, таке право мають акціонери, які володіють у сукупності більш як 10% голосів, а в ТзОВ та ТзДВ – учасники, які володіють у сукупності більш як 20% голосів (ст. 61 Закону). Учасники товариства також мають право вносити свої пропозиції до порядку денного зборів. При цьому в ТзОВ та ТзДВ таке право може реалізувати будь-хто з учасників товариства з дотриман-

ням умов, визначених ст.61 Закону, а в АТ пропозиції розглядаються правлінням, яке може і не включити внесену пропозицію до порядку денного. Обов’язковим є включення пропозицій, які надійшли від акціонерів, що володіють у сукупності більш як 10% голосів (ст.43 Закону).

В АТ важливим засобом захисту прав акціонерів є так зване право акціонера на незгоду. Воно проявляється в можливості акціонера вимагати у товариства викупу своїх акцій і тим самим вийти з товариства у випадках, коли він не брав участі чи не згідний з прийнятими загальними зборами рішеннями, які можуть суттєво вплинути на діяльність АТ. У літературі досить детально розглядаються порядок і випадки реалізації цього права [1, с.242-244], хоч прямо Законом воно не передбачене.

Одним із прав учасників господарських товариств, а одночасно і гарантією здійснення та захисту інших корпоративних прав, є право на одержання інформації про діяльність товариства, за якою учасники вправі звернутися до окремих органів товариства (не обов’язково будучи в їх складі) і через них намагатися забезпечити захист своїх прав. Таким органом в АТ, ТзДВ є ревізійна комісія, яка здійснює контроль за діяльністю виконавчого органу товариства. Згідно зі ст.49 Закону України “Про господарські товариства”, акціонери, які володіють у сукупності більш як 10% голосів, вправі вимагати проведення ревізійною комісією перевірки фінансово-господарської діяльності правління. В ТзОВ і ТзДВ таким правом володіє будь-який учасник (ст.63 Закону). При цьому за результатами перевірки, якщо виникла загроза суттєвим інтересам товариства або виявлені зловживання посадовими особами, ревізійна комісія має право вимагати скликання позачергових загальних зборів чи зборів учасників.

В АТ ще одним контрольним органом, який представляє інтереси акціонерів у період між проведенням загальних зборів, є спостережна рада [4, с.131-135].

Слід зазначити, що розпорядженням Фонду державного майна України 5.05.1996 року затверджено Зразки документів, необхідні для створення відкритих акціонерних товариств та їх функціонування в післяприватизаційний період, серед яких: Положення про відповідальність посадових осіб перед товариством та акціонерами ВАТ та Положення про порядок ознайомлення акціонерів з інформацією у ВАТ, які можна було б узяти за основу для розробки в конкретному господарському товаристві [5].

Другим можливим позасудовим механізмом захисту корпоративних прав є звернення до спеціальних державних органів управління, на які покладено функції регулювання та нагляду за законністю діяльності корпоративних організацій.

Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України

Щоправда, в основному такий механізм стосується акціонерів і пов'язаний з особливостями діяльності АТ, обігу акцій тощо. Так, окремі функції управління, регулювання та контролю, що забезпечують захист прав та інтересів акціонерів державної форми власності, здійснюють Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України.

Більш дійовою в цьому плані є діяльність Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку України та її територіальних управлінь. Її правовий статус визначений Законом України від 30.10.1996 року "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" [6] та Указом Президента України від 14.02.1997 року "Про державну комісію з цінних паперів та фондового ринку України" [7]. В процесі здійснення своїх завдань, закріплених відповідним Положенням, Комісія виконує ряд функцій, які прямо чи опосередковано пов'язані із забезпеченням прав акціонерів. Зокрема, реалізуючи своє право на управління справами товариства, з метою забезпечення належної організації і проведення загальних зборів, акціонери мають право звернутися до ДКЦПФР з пропозицією про призначення представників Комісії для контролю за реєстрацією акціонерів для участі в загальних зборах (п.2.1. Положення про проведення контролю за реєстрацією акціонерів для участі в загальних зборах акціонерних товариств, затверджене рішенням ДКЦПФР від 23.12.1998 року №199) [8]. Без сумніву, що правильність проведення реєстрації учасників, від якої залежить склад учасників зборів, належність їм відповідної кількості акцій, а відповідно і результати голосування та прийняття рішень, є надзвичайно важливими. При цьому у випадку виявлення порушень можуть бути застосовані санкції безпосередньо Комісією (відповідно до її компетенції) або ж направлені документи до правоохоронних органів. Компетенція ДКЦПФР щодо накладення адміністративних стягнень та інших санкцій за порушення законодавства визначена ст.ст.11-13 Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" і правилами розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів та застосування санкцій (затверджені наказом ДКЦПФР від 9.01.1997 року №2) [9].

Крім цього, громадяни можуть безпосередньо звернутися до ДКЦПФР та її територіальних органів зі скаргами про поновлення прав і захист законних інтересів на ринку цінних паперів, порушених діями або бездіяльністю суб'єктів ринку цінних паперів, рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, установ та посадових осіб, порядок розгляду і реагування на які визначений Правилами розгляду звернень громадян до Державної комісії з цінних паперів і фондового

ринку та її територіальних органів (затверджені наказом ДКЦПФР від 21.07.1997 року №186) [10].

1. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Украины. – Харьков: Еспада, 2001. – 288 с.
2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №49. – Ст.682.
3. Щербина О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 160 с.
4. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право / За ред. проф. Щербини В.С. – К.: Атіка, 2000. – 544 с.
5. Зразки документів, необхідні для створення відкритих акціонерних товариств та їх функціонування в післяприватизаційний період: затверджені розпорядженням Фонду державного майна України від 5.05.1996 // БД НАУ – Експерт.
6. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №51. – Ст.292.
7. Про державну комісію з цінних паперів та фондового ринку України: Указ Президента України від 14.02.1997 р. // Урядовий кур'єр. – 1997. – №31-32.
8. Положення про проведення контролю за реєстрацією акціонерів для участі в загальних зборах акціонерних товариств: затверджене рішенням ДКЦПФР від 23.12.1998 року № 199 // Урядовий кур'єр. – 1999. – №60-61.
9. Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів та застосування санкцій: затверджені наказом ДКЦПФР від 9.01.1997 року №2 // Офіційний вісник України. – 1997. – №4.
10. Правила розгляду звернень громадян до Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку та її територіальних органів: затверджені наказом ДКЦПФР від 21.07.1997 року №186 // БД НАУ – Експерт.

Kobetska N.R.

INTERNAL AND ADMINISTRATIVE MECHANISMS OF DEFENCE OF CORPORATE RIGHTS

Possibilities of parties of the economic companies foreseen by legislation to secure their rights and interests without the appeal to the court are analyzed in the article. Also mechanisms of direct influence of parties to the different types of economic companies on acceptance of important decisions concerning their activity and possibility of appeal to the state organs and internal organs of management for providing their rights are considered.